

definicija jednakih mogućnosti koja podrazumijeva “podržavanje vladavine zakona, suprotstavljanje diskriminaciji, promicanje prvorazrednog obrazovanja i proširivanje pristupa kapitalu onima koji ga nemaju i kojima je to, zbog neopravdanih razloga, bilo uskraćeno” (56). Ali malo dublje promišljanje cjelovitog idejnog sklopa koji nude autori ove knjige navodi na zaključak da je mnogo toga što oni nekritički zagovaraju kao jedini mogući način razmišljanja u povijesti već dovelo do nekažnjelog izigravanja zakona i do očite diskriminacije te da bi se to i ubuduće moglo ponavljati.

Božo Kovačević

*Visoka škola međunarodnih odnosa
i diplomacije Dag Hammarskjöld, Zagreb*

Prikaz

Russell J. Dalton
i Christopher J. Anderson (ur.)
**Citizens, Context, and Choice:
How Context Shapes Citizens’
Electoral Choices**

Oxford University Press, New York, 2011,
320 str.

Urednička knjiga Russella J. Daltona, profesora političke znanosti na Kalifornijskom sveučilištu u Irvineu, i Christophera J. Andersona, ravnatelja Instituta za europske studije na Sveučilištu Cornell, još je jedno vrijedno izdanje nastalo u okviru projekta CSES-a (*Comparative Study of Electoral Systems*) čiji je nositelj Centar za političke

studije na Sveučilištu u Michiganu. Radi se o kolaborativnom programu višenacionalnog istraživanja izbora u više od pedeset zemalja. Program se temelji na zajedničkim upitnicima i modulima za prikupljanje podataka o izbornim rezultatima, izornoj izlaznosti, socioekonomskim karakteristikama biračkog tijela, kandidaturama, izbornim modelima i pravilima te sličnim podacima koji omogućavaju međudržavna komparativna istraživanja izbora na istim setovima informacija. Kolaborativna narav ovog istraživačkog programa olakšava dostupnost i preglednost podataka, ali i omogućuje naknadno uključivanje drugih istraživača koji su odlučili koristiti se CSES-ovom metodologijom u svojim nacionalnim istraživanjima. U hrvatskom slučaju, u rad prema toj metodologiji uključili su se profesori Fakulteta političkih znanosti Nenad Zakošek i Goran Čular.

U knjizi ukupno dvanaestero autora pokušava odgovoriti na jedno od najznačajnijih pitanja u proučavanju izbora i izbornog ponašanja – na koji način institucionalni okvir utječe na izbornu participaciju i biračke preferencije građana. Premda se velik broj istraživača bavio tim pitanjem, urednička knjiga Daltona i Andersona dosad je najbolje i najobuhvatnije djelo posvećeno toj temi. Knjiga je podijeljena na tri dijela. Prvi se bavi izbornom participacijom, drugi biračkim odlukama, a treći odnosom biračke odluke i političke predstavljenosti.

Uvodno poglavlje započinje tezom da birači koji imaju iste socioekonomske karakteristike pokazuju različite obrasce izbornog ponašanja zbog različitog institucionalnog okvira koji formira njihove biračke preferencije i utječe na vjerojatnost izlaska na izbore. Odnos formalnih institucija i biračkog ponašanja promatra

se na trima razinama – na razini izborne participacije, na razini donošenja biračkih odluka za određenu stranku ili kandidata te na razini komuniciranja stranaka i kandidata s biračima s obzirom na vrstu informacija koje su ključne za donošenje biračkih odluka. Naglasak je stavljen samo na kontekst koji stvaraju formalne institucije, i to na tri načina – direktnim kontekstualnim efektima, indirektnim kontekstualnim efektima te kontingentnim kontekstualnim efektima. Kao primjeri direktnog kontekstualnog efekta navode se formalna izborna pravila koja utječu na izlaznost, npr. održavanje izbora jedan ili više dana, radnim ili neradnim danom. Indirektni kontekstualni efekt može imati visok izborni prag koji će utjecati na dinamiku stranačkog natjecanja, potencijalno suziti izbornu ponudu te time djelovati na izbornu ponašanje. Kod kontingentnih kontekstualnih efekata institucionalni utjecaj na biračko ponašanje ovisi o nekoj trećoj varijabli, primjerice o troškovima glasovanja (zbog putnih troškova do birališta), što ima za posljedicu da je imovinski status birača presudan za izbornu ponašanje, jer će siromašniji birači biti obeshabreni glasovati ako im izlazak na birališta predstavlja velik trošak.

Drugo poglavlje bavi se odnosom izborne ponude i izlaznosti. Autori zaključuju kako sam broj stranaka koje se natječu na izborima nema velikog utjecaja na biračku participaciju. Veća polarizacija stranačkog sustava odrazit će se na izbornu izlaznost na način da će oni birači koji iskazuju veće povjerenje u politički sustav i veće uvjerenje da društveni ishodi ovise o izbornim rezultatima biti snažnije motivirani za glasovanje, dok će birači koji se osjećaju otuđenima od sustava biti dodatno demotivirani za glasovanje. Otujenje od političkog

sustava korelirano je s nižim imovinskim i obrazovnim statusom birača.

Treće poglavlje posvećeno je utjecaju stranačkog i izbornog sustava na uključenost građana u izborne kampanje. U istraživanje povezanosti političkog konteksta i vjerojatnosti da će se građanin aktivirati u kampanji autori su uključili dvije interverirajuće varijable – jačinu stranačkih preferencija te raširenost stranačkog kontakta s biračima. Viša razina polarizacije stranačkog sustava rezultira snažnijim stranačkim preferencijama, ali i smanjenim stranačkim kontaktom s biračima, jer se stranke koncentriraju isključivo na svoje stalno biračko tijelo. Broj i vrsta izbornih opcija koje se nude biračima značajno utječu na građansku participaciju u kampanji, jer veća neizvjesnost izbornog ishoda motivira na aktivno ponašanje.

Četvrto poglavlje govori o važnosti prepoznatljivih stranačkih stavova za funkcioniranje demokracije. Podaci CSES-a pokazuju da je u više od polovice od 35 analiziranih zemalja preko 90 posto ispitanika moglo sebe smjestiti na skali lijevo-desno. U mladim demokracijama taj je postotak bio znatno niži. Da bi birači mogli donositi biračke odluke na temelju sličnosti vlastitih stavova sa stavovima stranaka, javne politike koje stranke nude moraju također biti prepoznatljivije na skali lijevo-desno. Međutim, u mladim demokracijama birači puno češće neprecizno procjenjuju stavove stranaka, što pak otežava precizno usklađivanje biračke odluke s vlastitim stavovima. Autori zaključuju da su birači svjesni važnosti javnih politika, no da na njihovu odluku utječu i drugi faktori, poput stranačkog vodstva, zagovaranja određenih javnih politika, prethodnog učinka stranke i šanse stranke za participaciju u izvršnoj vlasti.

Peto poglavlje dalje razvija raspravu o odnosu stavova na skali lijevo-desno i biračke odluke. Jasnoća stranačkih stavova bitno doprinosi preciznoj aproksimaciji vlastitih stavova sa stavovima stranke kojoj se daje glas. Birači će moći lakše pronaći stranku koja odgovara njihovim stavovima u starim, stabilnim demokracijama, kao i u onima u kojima je polarizacija stranačkog sustava veća.

U šestom poglavlju analiziraju se dva prediktora biračkog ponašanja – snažna identifikacija sa strankom i snažna identifikacija s kandidatom. U mladim demokracijama, u kojima su stranke slabo društveno ukorijenjene, postoji slaba identifikacija birača bilo sa strankama bilo s kandidatima. U starim demokracijama stranački i izborni sustav utječu na razinu identifikacije sa strankama ili kandidatima. Međutim, suvremeno biračko tijelo sve je manje određeno socioekonomskim karakteristikama, tako da je i opća razina identifikacije sa strankama puno niža, dok birači puno više pozornosti pridaju liderskim kvalitetama kandidata koje percipiraju kao pretendente na obnašanje izvršne vlasti.

Sedmo poglavlje bavi se pitanjem utjecaja uspješnosti vlade na biračke odluke te pokazuje kako je uspješnost vlade važna za donošenje biračke odluke kad je odgovornost za donošenje političkih odluka koncentrirana, a stranački se sustav odlikuje jasnim alternativama u javnim politikama.

U osmom poglavlju analiziraju se karakteristike birača, stranaka i izbora koje utječu na strateško uskraćivanje potpore stranci koju birač inače preferira. Autori zaključuju da vjerni stranački podupiratelji i birači jakih stranaka imaju manje šanse uskratiti potporu stranci, no, usprkos pretpostavkama, ne uspijevaju dokazati da

bolje informirani birači češće uskraćuju potporu preferiranoj stranci. Također, opovrgnuta je teza da je strateško uskraćivanje potpore stranci češće u neproporcionalnim izbornim sustavima.

U devetom poglavlju analiza poklapanja stavova vlade sa stavovima medijanskog birača pokazala je da stupanj poklapanja opada s povećanom polarizacijom stranačkog sustava. Polarizacija stranačkog sustava znatno više utječe na stupanj poklapanja nego izborni model (većinski vs. razmjerni).

Deseto poglavlje bavi se utjecajem izbornog modela na građanske stavove prema političkom sustavu te zaključuje kako broj i vrsta izbornih opcija nemaju jednoznačno pozitivan ili negativan utjecaj na osjećaj predstavljenosti kod birača.

Urednici u zaključku ističu kako je biračko ponašanje plod kompleksne interakcije individualnih karakteristika birača i konteksta koji pružaju stranački i izborni sustav. Različiti birači različito reaguju na različite kontekstualne poticaje, međutim, jedan od ključnih nalaza ove knjige jest to da jasnoća odabira (jasnoća razlika između stranaka i njihovih stavova) puno više utječe na biračko ponašanje od raznovrsnosti izborne ponude. Taj nalaz pobija prethodnu literaturu, koja stavlja naglasak na količinu izborne ponude (kao posljedice izbornog modela) kao ključni faktor biračkog ponašanja. Ova knjiga svakako je postavila nove standarde te će biti nezaobilazna u budućim istraživanjima biračkog ponašanja.

*Višeslav Raos
Centar za politološka istraživanja –
Veleučilište VERN', Zagreb*